

MODELFOTOS: BAMB/SCANPIX

Jobtab ■ Af Dorthe la Cour

Arbejde – eller ikke arbejde

Jobbet har en afgørende betydning for det moderne menneske, og det er her, vi finder en stor del af vores identitet. Derfor har det store konsekvenser for os, hvis vi pludselig står uden job.

■ Helt ny dansk forskning fra Institut for Folkesundhedsvidenskab viser, at risikoen for at blive ramt af en svær depression er elleve gange større, hvis man står uden for arbejdsmarkedet i længere tid.

Et sådant resultat overrasker ikke psykolog Einar B. Baldursson, fagligt ansvarlig på Center for Arbejds- og Organisationspsykologi ved Aalborg Universitet.

- Nedstemthed hos et menneske er en mekanisme, der oprindeligt er udviklet til at håndtere ændringer i krav og muligheder. Tabet af arbejde er et godt eksempel, såsom ved le-

dighed. Dertil kommer, at når man mister noget, som er væsentligt for én, er det helt naturligt at reagere med sorg. For mennesker i dag udgør jobbet en langt større væsentlighedsfaktor end tidligere, fordi arbejdslivet inden for de sidste 10-15 år har forandret sig markant, fastslår han.

Det moderne menneske definerer i væsentligt omfang sig selv ud fra sit job, og det er også her, der er størst mulighed for at opleve personlig succes og udvikle den personlige identitet.

- Vi kan aflæse det i en række undersøgelser, blandt andet

>

- > i folkeskolen. I forhold til deres fremtidige arbejde prioriterer eleverne lønnen lavt, mens ønsket om at forvalte eget liv og opleve personlig udvikling står i centrum. Hjernen er mest indstillet på at opleve bekræftelse, fortrinsvis i form af succes, og det er lige præcis det, det moderne arbejde tilbyder. På jobbet oplever vi suset ved at lykkes.

Arbejde er alt

Alle alternativer til arbejdet som identitetsgrundlag er blevet svækket. Den traditionelle familie er under opløsning, lokalmiljøet mister sin betydning, og foreninger kan ikke længere engagere folk i samme omfang som tidligere.

- Konsekvensen af at være arbejdsløs er langt større, end vi tidligere har set. Familien har næsten udtømt sin traditionelle funktion, især i veludviklede lande som de nordiske. Kampen for kvindernes frigørelse gør, at de traditionelle kønsroller er kraftigt opblødt, og de karakteristiske rollefordelinger er meget mindre udtalte end tidligere. Den klassiske magt og autoritetsstrukturerne er enten forsvundet eller blot skyggen af tidligere storhed. Der er forventninger om fællesskab, ligeværd, forhandling og anerkendelse over hele linjen, og efter min mening er det en af de største forandringer i nyere historisk tid, siger Einar B. Baldursson.

Tilknytningen til et lokalområde har i dag kun ringe betydning. Den identitet, man tidligere kunne finde i den lokale klub, i boligområdet eller i foreningslivet, er ved at forsvinde.

- Nu kan man godt bo i Brøndby og holde med FCK. Man er heller ikke længere i samme omfang som tidligere aktiv i politik eller i fagforening. Lokalsamfundet var især en ressource og en tryk referenceramme for de lavtuddannede, så de er særlig hårdt ramt af denne forandring.

Alder, køn og løn

De unge bliver hårdt ramt, hvis de bliver udsat for ledighed. De er vokset op i en tid med uafbrudt økonomisk fremgang, og det betyder, at de nok har hørt om arbejdsløshed, men de har ikke oplevet den på egen krop under deres opvækst. De har ingen personlige erfaringer at trække på, hverken hos dem selv eller hos deres jævnaldrende, i deres bestræbelser på at forvalte denne nye situation.

Den ældre generation har godt nok oplevet arbejdsløshed, men der er sket for meget i verden siden dengang – så de unge kan ikke bruge de ældres erfaringer til noget.

Undersøgelsen fra Institut for Folkesundhedsvidenskab viser, at kvinder, der udsættes for ledighed, rammes knapt så hårdt som mænd, der udsættes for ledighed. Det kan hænge sammen med, at kvinder langt hen ad vejen gennem deres opvækst har oplevet en positiv udvikling for deres køn, og det har givet dem grund til at tro på sig selv og på egne muligheder og succes, også selv om der opstår en periode med ledighed.

- Samfundsudviklingen har betydet, at kvinder samlet set er langt bedre uddannet end mænd. Moderrollen består stadig, og kvinder har et samfundsmæssigt velbeskrevet alternativ til at være i arbejde. Samtidig er mændene blevet mere usikre på deres rolle – hvad indebærer det i dag at være mand? Og mændene har ikke oplevet samme samfundsmæssige succes som kvinderne, så derfor er de på en måde dobbelt udsatte, mener Einar Baldursson.

Forskere ved Institut for Folkesundhedsvidenskab ved Københavns Universitet har i en aktuel artikel i *Journal of Epidemiology and Community Health* offentliggjort en undersøgelse om social ulighed og depressioner. I undersøgelsen, hvis data er fra år 2000, indgik over 9000 danskere, hvoraf ca. 1850 var enten længerevarende arbejdsløse eller på førtidspension.

Undersøgelsen viste, at i gruppen af længerevarende ledige led 12,4 % af mændene af svær depression, mens det tilsvarende tal for kvinder var 10,4 %. I gruppen af fastansatte mandlige funktionærer led ifølge undersøgelsen 1,0 % af svær depression, mens det tilsvarende tal blandt fastansatte mandlige ufaglærte og faglærte arbejdere var 2,0 %.

Hvis man også medregner de lette depressioner, led 22,5 % af alle mænd, der havde stået uden for arbejdsmarkedet i længere tid eller var på førtidspension, af en depression. For kvinder var det tilsvarende tal 17,6 %.

Længden af uddannelse har ifølge undersøgelsen betydning for risikoen for at udvikle en depression. I gruppen af mænd med højst ti års skolegang led 5,6 % af en svær depression, og for personer med mere end ti års skolegang var tallet 2,5 %.

Blandt mænd med en husstandsindkomst (år 2000) på mere end 450.000 kr. led 1,2 % af en svær depression. For en husstandsindkomst i intervallet 175.000 kr. til 450.000 kr. var tallet 3,7 %. Blandt mænd, for hvem husstandsindkomsten var under 175.000 kr., var omfanget af personer, der led af en svær depression, helt oppe på 12,7 %.

Kilde: Andersen et al.: Social inequality in the prevalence of depressive disorders. *J Epidemiol Community Health*. 2009; 63: 575-581.

Hvis husstandsindkomsten er lav, øges risikoen for at blive ramt af svær depression i forbindelse med ledighed, og det har været et gennemgående træk i statistikkerne de seneste 50 år.

- For det første har mennesker med højere indkomst og længere uddannelse som regel oplevet et mere hjernefysiologisk stimulerende liv, og de har dermed mere at stå imod med – de har simpelt hen haft flere succesoplevelser i deres liv. For det andet knytter der sig i et samfund som det danske med forholdsmæssig fri adgang til uddannelse nærmest automatisk en nederlagsoplevelse til det ikke at have fået sig en ”ordentlig” uddannelse.

Det danske system

I tillæg til disse forhold kommer efter Einar B. Balduressons mening, at det danske ledighedssystem i sig selv er deprimerende. I de sidste ti år har der været fokus på kontrol og styring, med den konsekvens, at der er blevet mindre plads til respekt for personerne og meningsfuldhed i systemet:

- De særligt udsatte har overhovedet ingen forudsætninger for at betragte arbejdsløsheden som andet end et frygteligt personligt nederlag. Rigtig mange af dem har slet ikke overvejet, at de kunne komme til at stå uden arbejde, hvad der ikke er så unaturligt efter en næsten ni år lang højkonjunktur. De møder et system, som bygger på den antagelse,

at når de ikke har et arbejde, er de handicappede på en eller anden måde – de har en mangel.

- Den antagelse fungerer ikke i den nuværende situation. Derfor har vi grund til at frygte, at omfanget af depressioner, som altid har været forbundet med arbejdsløshed, vil stige under de nuværende samfundsforhold.

Klassiske psykologiske teorier peger entydigt på, at risikoen for depression øges betydeligt, når et menneske oplever hjælpeløshed, øget kontrol og tab af meningsfuldhed.

Hvis de nye arbejdsløse skal hjælpes på vej, så må systemet ændres grundlæggende her og nu. Den enkeltes initiativ og ansvarlighed skal understøttes, og det sker ikke i det nuværende system.

- Det mest konstruktive vil være at se den aktuelle arbejdsløshedssituation som en enestående mulighed for at opkvalificere det danske arbejdsmarked. Paradokset er, at jo længere uddannelse man har, jo mere proaktiv er man i forhold til at opsøge efter- og videreuddannelse. Samtidig har de godt uddannede vanskeligere ved at håndtere en periode, hvor de bliver mødt med administrative foranstaltninger, som fratager dem indflydelsen på eget liv.

- De, der som udgangspunkt er nemmest at få i gang, kan ende med at blive dem, der bliver hårdest ramt af et system, som udelukkende bygger på kontrol.

Dorthe la Cour, journalist